

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

джуватися? Чи ламати на ковзанці ноги? Чи гратися з газовою плитою? Чи їсти немиті фрукти? Лише той поет, що в заримованому, тобто зручному для запам'ятовування, вигляді цілком щиро і недвозначно дасть відповіді на ці запитання, пробудить у дитини ентузіазм, віру в поезію, завоює її вічну дружбу» [6].

Отже, основи морально-естетичних поглядів і переконань людини закладаються в шкільні роки. І саме поезія, цей чарівний світ мистецтва слова, створює нову художню реальність за законами краси, мелодійності, моральності. Учителеві треба звертати увагу на вірші, які мають найбільший відгук у дитини, викликають емоції, співпереживання.

Література:

1. Буяльський Б. А. Поезія усного слова: Азбука виразного читання : Книга для вчителя. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Рад. шк., 1990. – 255 с.
2. Гіптерс З. В. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання // Рідна школа. – 2001. – № 9. – С. 60–63.
3. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
4. Слапчук В. Д. Молоді – інакші... // Дніпро : Літературно-художній журнал. – 2009. – № 11. – С. 168–173
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.
6. Віттлін Є. Як писати вірші. – Режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-157CCB01A7166/list-B407A47B26>
7. http://www.cls.ks.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=579&Itemid=62

Сидорова О. С., Комишан О. О.*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОСМИСЛЮВАЛЬНО-КОНЦЕНТРОВАНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

У статті обґрунтовано доцільність використання технології ОКН у вивченні природничих дисциплін задля створення умов для формування в учнів умінь самостійно здобувати знання.

Навчити учнів всього, що знадобиться в житті, неможливо. Потрібно навчити самостійно здобувати знання, уміти їх використовувати на практиці, працювати з книгою. Відомо, що знання постійно повинні поповнюватися, що на уроці важливо не тільки і не стільки «передавати» їх, скільки формувати в учнів уміння і потребу вчитися, черпати відомості з літератури, передусім із підручника. У зв'язку з цим слід особливо виділити проблему підвищення ефективності уроку, тому що на ньому розв'язують основні завдання навчання й виховання.

Перше, що потрібно, щоб підвищити результативність уро-

---

* Сидорова О. С., Комишан О. О.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

ку, це збільшення питомої ваги самостійної навчальної роботи учнів. Адаже не секрет, що учням на уроці дуже часто відводиться роль пасивних слухачів, учитель дуже багато часу витрачає на пояснення нового матеріалу, проводить затягнені усні опитування. У результаті учням не залишається часу на самостійне засвоєння матеріалу на уроці, а робота з підручником переноситься додому. Дуже часто учні знайомляться з текстом параграфу під час виконання домашнього завдання, що призводить до більших витрат часу й перенавантажень.

Друга важлива умова підвищення ефективності навчання – розширення тематичного діапазону кожного заняття. Не завжди виправдує себе дрібнення навчальної теми й вивчення її частинами на окремих уроках. Помилка полягає в тому, що ми хочемо отримати від своєї роботи миттєвий результат: даючи сьогодні урок, пояснили новий матеріал, а на наступний урок проводимо опитування, перевіряємо, як засвоїли нове. А учні нічого ще не встигли засвоїти: для цього потрібен не тільки час, а й відповідна робота кожного, якої ще не було.

Досвід показав, що виправдує себе планування й проведення уроків у системі з багаторазовим опрацюванням всієї навчальної теми на кількох заняттях, об'єднаних єдиною логікою й загальними навчально-виховними цілями. Усім цим вимогам відповідає концентроване навчання, при якому увага педагогів і учнів зосереджується на більш глибокому вивченні кожного предмета за рахунок об'єднання уроків у блоки, скорочення числа предметів, що вивчаються паралельно протягом дня. Подібне навчання називають "зануренням у предмет".

Ідея концентрованого навчання не нова. Її вперше висловив Я. А. Коменський, потім підтримали П. П. Блонський, В. В. Розанов, І. Гербарт, К. Д. Ушинський; її реалізували на практиці такі педагоги, як Ш. Амонашвілі, Б. Ф. Райський, Г. Тоблер, В. Ф. Шаталов, М. П. Щетинін. Вона набула поширення в США, Швеції, Німеччині.

Застосування моделі концентрованого навчання в Україні обґрунтовано в 90-х роках кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри педагогіки та методики викладання предметів Хмельницького ОІППО Л. В. Зазуліною [2].

Мета концентрованого навчання: підвищення якості навчання та виховання шляхом створення оптимально-організованої структури навчального процесу, спрямовування його на формування креативного мислення, уміння самостійно працювати, зближення його з природними психологічними закономірностями виховання.

Суть концентрованого навчання полягає в тому, що основною організаційною одиницею є навчальний блок – заняття, яке складається з чотирьох уроків тривалістю 30 хв. кожний, об'єднаних загальною метою.

Схема блоку, як правило, така: 1 урок – лекція, яку проводить учитель; 2 урок – самозанурення (учні працюють самостій-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

но). Учитель має можливість допомогти індивідуально тим, хто цього потребує. 3 урок – практичне заняття. Його мета – навчити застосовувати нові знання. 4 урок – контроль знань [1].

Концентроване навчання сприяє розв'язуванню таких взаємопов'язаних проблем:

- невідповідності між збільшенням обсягу навчальної інформації та фактором обмеженого часу навчання;
- формування креативності особистості й активізації пізнавальних інтересів учнів;
- формування в учнів уміння працювати самостійно;
- цілісного формування особистості [2].

Лекція – перший етап блоку за ОКН (осмислювально-концентроване навчання). Мета лекції: подати «концентровано» матеріал з теми уроку, допомогти осмислити зміст матеріалу, визначити головне, з'ясувати незрозуміле, розвивати навички слухати лекцію, вести запис почутого.

Другий етап блоку – самозанурення. Він включає дві основні мети: повторення й більш глибоке осмислення здобутих учнями знань, розширення й поглиблення певних питань теми; формування в учнів умінь і навичок самостійної навчальної діяльності.

Третій етап блоку за ОКН – практичний. Мета етапу: закріпити знання, одержані під час лекції, самозанурення; сформулювати практичні вміння, навички, застосування набутих знань; забезпечити навички практичного ставлення до інформації, одержаної під час попередніх етапів блоку; навчити творчо застосовувати знання, прогнозувати результат.

Четвертий етап за ОКН – контроль. Мета: перевірка, виявлення теоретичних знань, практичних умінь та навичок; оцінювання або вимірювання знань, умінь і навичок, тобто їх якості та кількісна оцінка; виявлення недоліків, надання педагогічної підтримки.

Самостійність у навчанні – основа діяльності майбутнього фахівця. Досвід роботи вчителів шкіл і спеціальні дослідження показують, що ефективність самостійної роботи досягається, якщо вона є одним із складових, органічних елементів навчального процесу, і для неї передбачається спеціальний час на кожному уроці, якщо вона проводиться планомірно і систематично, а не випадково й епізодично. Тільки за цієї умови в учнів виробляються стійкі вміння та навички у виконанні різних видів самостійної роботи та нарощуються темпи її виконання. І саме технологія ОКН є таким процесом навчання, де на кожному блоці учні вчать самостійно здобувати знання. А саме це відбувається на другому та третьому етапах блоку.

Головними завданнями етапу самозанурення є:

- самостійно поглибити й розширити знання з теми блоку, якщо окреме питання не було розглянуто на лекції – то вивчити його;

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

- формувати навички планування власної навчальної діяльності;
- працювати з додатковою довідковою літературою;
- виробити потребу в самостійному здобутті знань;
- сформувати навички й уміння вести спостереження, дослідження, робити узагальнення, аналіз;
- створити умови для саморозвитку, самореалізації.

Саме тут використовуються інтерактивні методи навчання, засновані на взаємодії учасників у процесі спілкування. Учні пізнають на своєму досвіді різницю понять «слухати й учити», «знати й розуміти», «говорити й бути зрозумілими». Вони освоюють культуру дискусії, учаться відстоювати свою позицію, обґрунтовувати свою думку, поважають і цінують працю та ідею іншого.

Самостійна робота учнів на уроках природничих наук полягає в тому, що вони виконують конкретні навчальні завдання: роблять ескізи, креслення, схеми й таблиці, працюють із підручниками, технічною й довідковою літературою, письмово відповідають на запитання, складають план, конспект тощо. Вибір того чи іншого виду такої роботи залежить від мети, теми і змісту блоку. Учитель заздалегідь інструктує учнів, роз'яснює мету і зміст завдання, розповідає як правильно і протягом якого часу його слід виконати, указує на можливі помилки, труднощі і способи їх подолання. У міру того як учні набудуть певного досвіду й розвинуть навички самостійної роботи, зміст інструктажу перед початком виконання завдання змінюється. Він стає коротшим. Необхідно роз'яснювати тільки найголовніше і найістотніше.

Для найбільш успішного використання підручника під час виконання пізнавальних завдань потрібно систематично вправлятися у виділенні головної думки, основних положень у параграфі, розділі; у складанні плану до параграфу, відповідей на запитання до нього; у переказі тексту своїми словами. Досвід показує, що учні погано володіють цими прийомами, а тому й мають труднощі під час роботи над навчальними текстами. Багато що тут залежить від початкового рівня їхньої підготовки в цьому відношенні. Якщо навички роботи з навчальною книгою мінімальні, то на початковому етапі можна практикувати вельми просте, на перший погляд, завдання: знайти в книзі відповіді на запитання, які поставив учитель. Проте вже таке завдання, яке, здавалося б, можна віднести ще до початкової школи, викликає певні труднощі. Читання тексту лише тоді призводить до повного його розуміння, коли учень реагує на неповноту інформації в тексті, формулює в цьому випадку запитання, адресовані самому собі. Надзвичайно важливо, щоб учні під час читання підручника навчилися ставити самим собі подібні пізнавальні запитання і, головне, систематично знаходити відповіді на них у тексті підручника, звертаючись до раніше вивченого матеріалу, до розумових операцій, користуючись

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

спершу консультаціями викладача.

Складання плану – важливий засіб осмислення змісту навчального тексту. Якщо учень грамотно складає план, тобто вміє логічно, послідовно, коротко сформулювати основні положення тексту, то це свідчить про його вміння виділити головні думки тексту, чітко і ґрунтовно їх сформулювати й розташувати в необхідному порядку. Дидактичне значення уміння складати плани параграфів важливе в кількох аспектах. По-перше, складаючи план, учень уважно, осмислено аналізує текст. По-друге, користуючись планом, він має можливість підготувати виклад навчального матеріалу, відновити в пам'яті зміст відповідного положення тексту. По-третє, план полегшує складання більш розгорненого викладу – конспекту.

Велика увага приділяється самостійній роботі і під час проведення третього етапу блоку за ОКН – практичного. Завдання етапу: розв'язування проблемних питань, виконання завдань дослідницького, творчого характеру тощо. На цьому етапі проводяться лабораторні практикуми, під час яких відбувається формування експериментальних навичок і вмінь: учні навчаються складати схеми, користуватися вимірювальними приладами, проводити спостереження, виконувати досліди, знімати покази з приладів, записувати їх до таблиць, робити висновки. Також на цьому етапі відбувається поглиблення і розвиток знань шляхом розв'язування задач з теми.

При підготовці до третього етапу блоку за ОКН учитель повинен будувати роботу залежно від психофізіологічних особливостей учнів так, щоб кожен учень засвоїв матеріал відповідно до рівня науковості, але не нижче програмових вимог. Тому організації на даному етапі слід підпорядкувати особистісно-зорієнтованому навчанню.

На уроці відпрацювання практичних навичок можна здійснювати шляхом ефективної роботи, а саме: один учень біля дошки розв'язує завдання з повним поясненням; учні під керівництвом учителя розбирають розв'язання завдання усно, а потім реалізують ідею письмово, під контролем учителя; коментування розв'язання завдання учнями з місця.

Відпрацювавши навички, педагог робить перехід до колективно-індивідуальної чи індивідуальної роботи. Перехід на конструктивний чи творчий рівень навчання учні здійснюють самостійно.

Конструктивний рівень навчання – рівень, на якому учні розв'язують завдання, які вимагають глибокої теоретичної підготовки та сформованих практичних умінь і навичок. На конструктивному рівні учні розв'язують завдання за інструктивною картою, алгоритмом (закритим чи відкритим), картою із самоперевірки.

На творчому рівні учні виконують завдання дослідницько-пошукового характеру, пов'язані з даною темою, завдання підвищеної складності, творчі завдання. Велика увага приділяється

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

самостійній роботі. Педагог контролює правильність виконання запропонованих завдань. Учням слід пропонувати завдання на вибір чи рівневі завдання, практикувати навчання «учень навчає учнів». Дається завдання учневі, яке він уже розв'язує самостійно або під контролем учителя, а потім цей же учень захищає своє розв'язання, навчаючи решту учнів, розв'язуючи його на дошці.

При відборі видів самостійної роботи, при визначенні її обсягу і змісту слід керуватися, як і в усьому процесі навчання, основними принципами дидактики. Найбільш важливе значення в цій справі мають принцип доступності і систематичності, зв'язок теорії з практикою, принцип поступовості в наростанні труднощів, принцип творчої активності, а також принцип диференційованого підходу до учнів.

Підсумовуючи, зазначимо позитивні сторони вивчення фізики, хімії, біології за системою ОКН:

- усі учні працюють на уроці;
- здійснюється багаторазове повторення теми;
- кожен учень сам обирає собі рівень вивчення фізики;
- питома вага самостійної роботи з підручником зростає;
- знання кожного контролюються й оцінюються;
- реалізуються дві педагогічні істини: головне на уроці – робота самих учнів, учитель – організатор самостійного навчання.

Література:

1. Грищенко Т. В. Використання технології осмислювально-концентрованого навчання в історичній освіті п'ятикласників / Т. В. Грищенко // Таврійський вісник освіти. – 2013. – № 2. – С. 42–49.
2. Зазуліна Л. Технологія осмислювально-концентрованого навчання // Освіта і управління. – 1998. – Т. 2. – С. 69–74.

Синчук Р. М.*

РОБОТА ЗІ СПОРТИВНО ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті висвітлюються та аналізуються методи і прийоми роботи зі спортивно обдарованими дітьми на уроках фізичної культури в загальноосвітній школі.

Обдаровані діти – золотий запас нації, її інтелектуальна та спортивна еліта, гордість і надія України, джерело її авторитету у світі. Завдання педагогічного колективу полягає в тому, щоб створити умови для виявлення та розвитку обдарованості дітей. Розв'язання проблеми обдарованості останнім часом набуло особливої уваги в навчально-виховних закладах. Завдяки наполегливій праці вчителів, психологів, методистів склалась і впро-

---

* © Синчук Р. М.